

41. Kâdirî Şeyhi Mûr ‘Alî Baba’nın tasavvufi bir manzumesi**Aysun ÇELİK¹****APA:** Çelik, A. (2023). Kâdirî Şeyhi Mûr ‘Alî Baba’nın tasavvufi bir manzumesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (33), 670-680. DOI: 10.29000/rumelide.1279115**Öz**

İslamiyet’te şaire bakış meselesi, Şu‘arâ Sûresi’nin 224 ile 227. ayetleri arasındaki ifadeler ve Hz. Peygamber’in bu konu hakkındaki düşüncelerine bağlı olarak çokça tartışılmıştır. Bununla birlikte Türk-İslam medeniyeti dairesinde yetişen âlimler, arifler, mutasavvıflar ve mütefekkirler; edebiyatı etkili bir tebliğ ve telkin aracı olarak kullanmışlardır. 19. yüzyıl mutasavvıflarından “Mûr ‘Alî Baba” olarak tanınan Kâdirî şeyhi Şeyh Mehmed ‘Alî Nûr Bey de hayatı boyunca sürdürdüğü irşat faaliyetlerinde edebiyatın gücünden faydalanmış; *Tenbihü’s-Sâlikîn* adlı tasavvufi mensur eseri başta olmak üzere, bu yolda birçok manzume kaleme almıştır. Bu çalışmada; pek çok eserinin bulunduğu kaynaklarda kaydedilen fakat bugüne kadar *Tenbihü’s-Sâlikîn* adlı kitabı ve bazı manzumelerinden başka eseri ele geçmeyen Mûr ‘Alî Baba’nın 6 mektubunun birer suretinin yer aldığı mecmuaya kaydedilen tasavvufi bir manzumesi incelenmiş ve manzumenin metni verilmiştir. Mektupların ve manzumenin Mûr ‘Alî Baba’nın bir müridi tarafından istinsah edildiği anlaşılmaktadır. Adı geçen manzume, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu 06 Mil Yz A 392/5’de kayıtlı mecmuanın 181b-182b sayfalarında bulunmaktadır. 28 beyitten oluşan manzume, mesnevi nazım şekliyle kaleme alınmıştır. Manzumenin ana konusu, bir mürşid-i kâmile bağlanmanın gereği, velilerin, erenlerin değeri etrafında şekillenmiştir. Bu çalışma ile hakkında menkıbevi birçok anlatının bulunan, Kâdirîlik tarikatında hürmet edilen, halk tarafından sevilen Mûr ‘Alî Baba’nın yeni bir tasavvufi manzumesi ortaya çıkarılmış, mektuplarının varlığı ilim âleminin dikkatine sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Mûr ‘Alî Baba, Kâdirî, tasavvuf, manzume, şeyhe bağlanmak**A sufi poem of Mur Ali Baba****Abstract**

The issue of looking at the poetry in Islam is related to the expressions between the 224th and 227th verses of the Suara Sure. It has been widely discussed depending on the Prophet's thoughts on this subject. But in the Turkish-Islamic civilization, scholars, savants, mystics and thinkers; they used poetry, literature as an effective means of communication and indoctrination. Mur Ali Baba, in the 19th century, benefited from the power of literature in his guidance activities that he continued throughout his life. He wrote many poems on this path, especially his mystical prose work *Tenbihü’s-Salikin*. In this study; A mystical poem recorded in a manuscript book containing copies of 6 letters of Mur Ali Baba was examined and the text of the poem was given. It is understood that the letters and verse were copied by a disciple of Mur Ali Baba. The aforementioned verse is on pages 181b-182b of the journal registered in the National Library of Manuscripts Collection 06 Mil Yz A 392/5. The poem, which consists of 28 couplets, was written in masnavi verse. The main subject of the poem is to connect to a sheikh. With this study, a new mystical poem of Mur Ali Baba, who was counted in the

¹ Doç. Dr. Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Eski Türk Edebiyatı ABD, (Ankara, Türkiye) aysuncelik@hacettepe.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-4734-1676. [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 19.01.2023 kabul tarihi: 20.04.2023; DOI: 10.29000/rumelide.1279115]

Qadiri order and loved by the people, was revealed, and the existence of his letters was brought to the attention of the scientific community.

Keywords: Mur Ali Baba, Qadiri, mysticism, verse, connect to the sheikh

Giriş

Allah'ın tecellisinin bir ifadesi olması yönüyle ve topluma faydası, iyiliğe katkısı cihetiyle güzel sanatların İslamiyet ile ilişkisi, ekseriyetle müspet bir cenahta terakki etmiştir. Yazmanın ve söylemenin en bedii şeklini ifade eden edebiyat da güzeli ve güzellikleri anlatmak bakımından İslamiyet'in yayılmasının en etkili vasıtalarından biri olmuştur. Öyle ki İslam halifesi sultanların, şeyhülislamın, âlimlerin, ariflerin dahi şair olduğu Türk-İslam medeniyeti, bugün hâlâ Yûnus ilahileri, Süleymân Çelebi'nin mevlîd-i şerîfi gibi metinler sayesinde, imani müştereklerini ve kalbî birliğini korumaya devam etmektedir. 19. asır mutasavvıflarından Mûr 'Alî Baba da elimizdeki eserlerine bakıldığında, aynı maksat için edebiyatın gücüne başvurmuş, bu yolda söylemiş, yazmış, mektuplar göndermiştir.

Türk-İslam edebiyatı, dinî gaye, hissiyat ve hassasiyetlerle ortaya konulan; tevhit, münacat, esma-i hüsnâ, na't, mevlid, miraciye, hilye, siyer, kırk hadis/yüz hadis, kısas-ı enbiya, menakıb-nâme, fütüvvet-nâme, nasihat-nâme, fetih-nâme ve gazavat-nâme gibi edebî türlerde yazılmış pek çok esere sahiptir. Ancak özellikle belirtmek gerekir ki bu sayılan türlerin haricinde de klasik Türk edebiyatının eserlerinin büyük çoğunluğu ya doğrudan yahut dolaylı olarak imani, insani, içtimai veya iktisadi bir nasihat maksadıyla ortaya konulmuştur. Bu nasihat umumiyetle iyiliği emretmek, kötülükten men etmek, kâmil insan olmak, kâmil bir toplumu inşa etmek niyeti etrafında şekillenmektedir. İşte tasavvuf da idealize edilmiş bu niyeti gerçekleştirmek için en etkili araçlardan biri olarak görülmüştür.

İslam kültüründe tasavvuf “İslâm'ın zâhir ve bâtın hükümleri çerçevesinde yaşanan mânevî ve derunî hayat tarzı” (Öngören, 2011, s. 119) olarak tanımlanırken, Batı'da “kâinatın sınırlarını, kanunlarını ve bunların üzerinde tasarruf etme yollarını öğreten akım” (Öngören, 2011, s. 119) manasını içine almaktadır.

Bilindiği gibi tasavvuf, bir yolculuk hâlidir. Bu yolculuk kemaleddir, en iyiyedir. Kişi, bu yolculuğu kemal-i iman üzere tamamlamak için seyr ü sülûk cenahında ilerlemelidir. Buna göre; seyr ü sülûkun rehbersiz gerçekleşmesi mümkün değildir. Zira kişi, Kur'an'ın ve Hz. Peygamber'in ortaya koyduğu imani ve itikadi anlayışı, ancak bir mürşidin gözetiminde yaşamına tatbik edebilir. Bu fikrin “Şeyhi olmayanın şeyhi şeytandır.” şeklinde özetlendiği de malumdur.

“Yaşlı” anlamına gelen “şeyh” kelimesi, terim olarak, bir tarikat ya da cemaatin lideri mertebesine yükselen kişiyi yahut bir tasavvuf büyüğünü; “tâliplere doğru yolu gösteren ve onları irşad eden kimseyi ifade etmektir”. Şeyh kelimesi Kur'an'da (Hûd 11/72; Yûsuf 12/78; el-Kasas 28/23; el-Mü'min 40/67) sözlük anlamıyla yani “yaşlı” manasıyla geçmektedir. Mürşid ise, Kur'an'da (Kehf 18/17) “doğru yolu gösteren rehber” manasındadır (Öngören, 2010, s. 50). “Şeyh” yerine tasavvufta “pir, üstat, veli, eren, mürşit, hoca” gibi kelimeler de kullanılmaktadır.

Tarikatın ilk gereklilikleri arasında şeyh vardır; tarikat, şeyhsiz olmaz. Bayezid Bestami, “hocası olmayanın imamı şeytandır” (Ateş, 2004, s. 116) diyerek bir rehberin lüzumunu ortaya koymaktadır. Gazâlî'ye göre de “Müridin, yolunda gideceği bir şeyhe ve üstada kesin ihtiyacı vardır. Çünkü dinin yolu kapalı, şeytanın yolları ise açıktır. Şeyhi olmayanı şeytan, kendi yollarına sevk eder. Bekçisiz olarak

tehlikeli bölgelere giren, kendisini tehlikeye atmış olur. Kendi kendisini yönetmeye kalkan, kendi biten ağaç gibi çabucak kurur. Bir süre yeşerip yaşasa da meyve vermez.” (Ateş, 2004, s. 121).

Çalışmamızda ele aldığımız ve Mûr ‘Alî Baba’ya ait olduğunu düşündüğümüz manzume de benzer nedenlerle bir mürşide bağlanmayı nasihat etmekte; erenlerin, velilerin önemini vurgulamaktadır. Mektupların ve manzumenin Mûr ‘Alî Baba’ya ait olduğu kanaatini uyandıran ilk gerekçemiz, birinci mektubun başında (180b), müstensihin “İbtidâ Hazret-i Pîrüm Şeyhüm Şeyh ‘Alî Baba Efendimizden Gelen Mekâtibâtuñ Şüretidür Kıddise Sırrihu El-‘azîz” diyerek şeyhinden gelen mektupları istinsah ettiğini söylemesidir. Diğer gerekçeler ise mektupların ve manzumenin sonunda yer alan “Şeyh ‘Alî Mûr” ifadesi ve Mûr ‘Alî Baba’nın irşat faaliyetleri çerçevesinde etrafındaki kimselere, yakın-uzak birçok vilayete mektup göndermek şeklindeki yaklaşımıdır. Bu çalışmada, 19. asır Kâdirî tarikatı şeyhlerinden, aslen Kerküklü olan fakat irşat faaliyetleri için Sivas’a gönderilen, “Mûr ‘Alî Baba” namıyla tanınan Şeyh Mehmed ‘Alî Nûr Bey’in Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu 06 Mil Yz A 392/5’de kayıtlı mecmuanın 180b-189b yaprakları arasında bulunan altı adet mektubuna dikkat çekilmiş olup hassaten 181b-182b sayfalarına kaydedilen ve mezkûr şeyhin müridine gönderdiği 28 beyitlik tasavvufi manzume üzerinde durulmuştur.

1. Mûr ‘Alî Baba

1.1. Hayatı

Mûr ‘Alî Baba hakkındaki bilgiler, sözlü kaynaklara dayandırılarak bazı araştırma kitaplarına kaydedilmiştir. Bu kaynaklardaki² bilgilerin çoğu, birbirini tekrar etmekle birlikte halkın ve müritlerinin naklettiği rivayetlere dayanmaktadır. Daha ziyade menkıbevi bir hikâye şeklinde anlatılan hayatı, onun Sivas ve çevresinde çok sevildiğinin ve tanındığının işaretidir. Bugün elde bulunan yegâne müstakil eseri *Tenbihü’s-sâlikîn*’de Mûr ‘Alî Baba, hayatını bizzat anlatmaktadır. Bu eser üzerinde bir yüksek lisans tezi hazırlayan Mücahit Kıbrıs³, çalışmasında Mûr ‘Alî Baba hakkında bazı yeni bilgiler sunarak ve yaygın yanlışları da düzelterek, Mûr ‘Alî Baba’nın gerçek hayatını ortaya koymuştur.

Şeyhinin nazarında Mûr ‘Alî, talebeleri nezdinde Nûr ‘Alî, halk içinde Mor ‘Alî olarak bilinen Mûr ‘Alî Baba’nın asıl adı “Şeyh Mehmed ‘Alî Nûr Bey” olup künyesi “Mehmed b. Ahmed Paşa b. Abdullah Paşa”dır (Kıbrıs, 2015, s. 3).

Mûr ‘Alî, Musul’da, 1812-1817 yılları arasında doğmuştur. Çocukluk yıllarında bir gece rüyasında Kâdirî şeyhi Abdurrahman Hâlis Tâlebânî (d.1797-ö.1858) tarafından Kerkük’e davet edildiğini görmüş ve bunun üzerine çok kısa bir sürede şeyhin huzuruna varmıştır. Rüya müteakip hemen yola çıkması, çalışkanlığı ve gayreti sebebiyle şeyhi tarafından kendisine karınca anlamında “Mûr” lakabı verilmiştir. Yedi yıllık cezbe halinden ve çileden sonra, şeyhi Abdurrahman Hâlis Tâlebânî tarafından irşat faaliyetleri için Sivas’a gönderilmiştir. Meşakkatli bir yolculuktan sonra 1844 senesinde Sivas’a ulaşmıştır. Burada bir süre durduktan sonra, halkın talebi üzerine şeyhinden icazet alarak Kâdirîlik adına Tâlebânî’nin vekili olmuştur. İrşat faaliyetleri çerçevesinde kendisine gelen ve kendisinin de bizzat

² Bu kaynaklar için bk. Abdulkadir Gulâmî (1291). *Dîvân-ı Gulâmî*. İstanbul: Matbaâ-i Âmiri. vr. 1a; Aşkun, V. C. (1948). *Sivas Şairleri*. Sivas: Kâmil Matbaası, s.105.; Terzibaşı, A. (1968). *Kerkük Şairleri*. Kerkük: Cumhuriyet Basımevi. II, 24-32; Perinçek, S. (Tarihsiz). *İbrahim Olcaytu, Folklor Defterleri-II*. Ankara: Kalan, 64-75; Yılmaz, A. ve Akkuş, M. (2006). *Hüseyin Vassâf, Sefîne-i Evliyâ*. İstanbul: Kitabevi, IV, 63. Özgül, M. K. (2000). *İbnü’l-Ermin Mahmûd Kemâl İnâl, Son Asır Türk Şairleri*. Ankara: AKM Başkanlığı, II, 708.

³ Kıbrıs, M. (2015). *Mûr Ali Baba ve Tenbihü’s-Sâlikîn İsimli Eseri (Metin ve İnceleme)* [Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015), 3-22. Mûr ‘Alî Baba’nın hayatı hakkında güncel bilgiler bu çalışmada mevcuttur. Biz de bu bölümde, mezkûr çalışmadan istifade ettik.

ziyaret ettiği kimseler olmuştur. Bunlardan biri de Amasya valiliği yapan Ziya Paşa'dır. Mûr 'Alî Baba, Ziya Paşa'yı Amasya'da ziyarete gitmiş, vefatına kadar dostluklarını ve mektuplaşmalarını sürdürmüşlerdir (Kıbrıs, 2015, s. 3-18).

Mûr 'Alî Baba, Sivas'ta, 1854'te ilk evliliğini Münteha Hanım ile yapmıştır, bu evlilikten Abdülkâdir isminde oğlu dünyaya gelmiştir. Ardından Dudu Hanım ile evlenmiş, bu evlilikten de Seyfeddin, Muhyiddin, Abdurrahman ve Ali Sırrı ismini verdiği dört evladı olmuştur. Daha sonra Zâhîde adında bir hanımla evlenmiştir (Kıbrıs, 2015, s. 6).

1301/1884 senesinin Recep ayında vefat eden Mûr 'Alî Baba (Kıbrıs, 2015, s. 7), rivayete göre, ölüm gününü önceden bilmiş ve kabrini kendi eliyle hazırlatmıştır. Türbesi Sivas'ta Çayrağzı'ndadır (Arslan, 2021).

1.2. Eserleri

Mûr 'Alî Baba'nın şiirlerinde kullandığı mahlas, şeyhinin kendisine verdiği "Alî" mahlasıdır. Arapçaya ve Farsçaya hâkimiyetinin yanı sıra, Sivas'a geldikten sonra da Türkçeyi öğrenen Mûr 'Alî Baba'nın Türkçe, Farsça gazelleri ve tarih manzumeleri bulunmaktadır (Kıbrıs, 2015, s. 8-9). Mûr 'Alî Baba'nın bugün için elimizde bir divanı bulunmamaktadır.

Mûr 'Alî Baba'nın Sivas'ta müritleri için hazırladığı *Tenbîhü's-Sâlikîn* adlı tasavvufi eseri, Kâdirîliğin esaslarını anlatan, tasavvufun önemini ve seyr ü sülûk esnasında salıkların karşılaşılabileceği maddi ve manevi zorlukları hatırlatan, tasavvufa yapılan eleştirilere cevap niteliğinde hazırlanan mensur bir eserdir. Eserde Kâdirîliğin piri Abdülkâdir Geylanî (ö.1165-66) ve tarikatın Hâlisiyye şubesinin banisi Abdurrahmân Hâlis Talebânî (ö. 1858) üzerinde de önemle durulmuştur (Kıbrıs, 2015, s. IV).

Bu eserinden başka, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu 06 Mil Yz A 392/5 numarada kayıtlı olan mecmua içinde bir müridi tarafından kopya edilmiş altı mektubu ve bir manzumesi bulunmaktadır. Bu çalışmada, birinci mektubun içerisine konulmuş tasavvuf içerikli manzumesi incelenmiş ve manzumenin metni transkripsiyonlu olarak Latin alfabesine aktarılmıştır.

2. Mûr 'Alî Baba'nın Tasavvufi Bir Manzumesi

2.1. Nüshası

Müstensih tarafından Mûr 'Alî Baba'ya ait olduğu ifade edilen manzume, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu 06 Mil Yz A 392/5 numarada kayıtlı bir mecmuadaki altı mektubun (180b-189b) birincisinden sonra 181b-182b yaprakları arasında bulunmaktadır.

Mecmuada, mihrabiye ve cetveller altın yaldızlıdır. Kitap; sırtı mor meşin, kapakları gömme köşebent ve zencirekli, mukavva ciltlidir. Ölçüleri 243x155-168x100 milimetredir. Satır sayısı 15'tir, çift sütun kullanılmıştır. Kâğıt türü, kartal filigranlı olup yazı türü nesihdir.

2.2. Tertibi

Mûr 'Alî Baba'ya ait mektuplar, ilgili mecmuanın 180b-189b sayfalarında, bir mürit tarafından kopya edilmiştir. Müstensih, 180b'nin başında "İbtidâ Hazret-i Pirüm Şeyhüm Şeyh 'Alî Baba Efendimüzden Gelen Mekâtibâtuñ Şüretidür Kıddise Sırrihu El-'azîz" diyerek şeyhinden gelen mektupları istinsah

ettiğini bildirmektedir. Mektuplardan ilki 180b'de "Faziletli devletli kemâl-i marifetli sadakatli hakikatli..." cümleleriyle başlamakta, 181a'da Süleymân Çelebi'nin *Vesîletü'n-Necât*'ında geçen "Kimde kim 'aşkun nişânı vardurur/ Akıbet ma'sûka anı ırgürür" şeklindeki beyiti ve temmet cümlesiyle bitmektedir.

181b'nin başında ise müstensih, "Bu mektûbuñ derûnında bu beyt bir kâğıtda yazılı idi. Bu beyt dañı küddise sırrıhu 'azîzüm efendimüñdür ve beytün bālāsında yazılı olan budur. Ey naşihat isteyeñ cānlar şeyhinüñ kelāmından 'ibret alalar." diyerek şeyhi Mûr 'Alî Baba'nın mektup içerisindeki manzumesini sunmaktadır. Bu bağlamda, beyitin başında yer aldığı belirtilen "Ey naşihat isteyeñ cānlar şeyhinüñ kelāmından 'ibret alalar." şeklindeki cümleyi, manzumenin başlığı ve telif sebebi olarak değerlendirebiliriz.

2.3. Yazılış Tarihi

Manzumenin sonunda yer alan "Bu mektûb dañı taraf-ı fakîrâneme vuşûl buldıñı temmet-i temâm 242" şeklindeki ifadeden, mektubun mezkûr müride varış tarihi, H.1242/M.1826-1827'dir. Dolayısıyla manzumenin bu tarihten önceki bir zamanda yazıldığı düşünülebilir.

2.4. Şekil Özellikleri

Manzume, aruzun hezec bahrinden "Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün" kalıbıyla ve mesnevi nazım şekliyle kaleme alınmıştır. 28 beyittir. Şiirde, mahlas bulunmamaktadır.

2.5. Dil ve Üslup Özellikleri

Manzume, Arapça ve Farsça kelimelerin az kullanıldığı, tasavvufi terimlerle teçhiz edilen yalın bir dile sahiptir. Sade, samimi ve telkin edici üslubuyla şair, muhatabına mürşide bağlanmayı ve ona sadık kalmayı, dolaysız bir biçimde öğütlemekte; erenlerin, din ve tasavvuf büyüklerinin önemini vurgulamaktadır.

2.6. Muhtevası

Manzumenin konusu, sayfanın başında yer alan "Ey naşihat isteyeñ cānlar şeyhinüñ kelāmından 'ibret alalar." şeklindeki cümlede de görüldüğü üzere çeşitli nasihatler etrafında şekillenmiştir. Manzume, tasavvufi içerikte olup ilk beyitte de ifade edildiği gibi; bir mürşide, pire, erene, veliye bağlanması gerektiğini öğütlemektedir:

Bu 'ırfanı bilem dîrsen birâder

Ço bir mürşid-i kâmil pâyına ser (b. 1)⁴

Din ve tasavvuf büyüklerinin, erenlerin, ariflerin, kâmil kişilerin önemi özellikle vurgulanmaktadır:

Ehl-i 'ırfanın cümlesi bañr-ı hañâyık

Degüldürler hülûl ile zenâdıñ (b. 19)

⁴ "b." simgesi, beyit kelimesinin kısaltmasıdır.

Olaruñ sözleri ğâyet uludur

İçi taşı ma'ârifle töludur (b. 24)

Bundan başka manzumede, "irfân (b. 1), mürşid-i kâmil (b. 1), gaflet (b. 2), öz (b. 4), kendini bilmek (b. 5), senlik-benlik (b. 5), erenler (b. 6), ikilik (b. 7-8), ibtilâ (b. 13), nefis (b. 15), vahdet (b. 16), fenâ (b. 21), cân gözü (b. 22), emvâc-ummân (b. 22) gibi tasavvufi kavramlar da işlenmiştir.

Manzumede ki beyitlerin anlamları, sırasıyla şöyledir: Bir irfan öğrenmek istersen, bir kâmil mürşidin ayağına baş koy (b. 1). Yoksa hasrete razı olup gafletle kalakalırsın (b. 2). Sana selamet lazım değilse, sonunda pişmanlık çekmez misin? (b. 3). İnsanın özünü bilmesi gerekmez mi, insan olup da hayvan kalmak yakışır mı? (b. 4). Eğer kendinin ne olduğunu bildiysen, arada senlik, benlik kalır mı? (b. 5). Erenlerin eteğini tut ki bilesin ve onlarla yürüyüp koşasın (b. 6). Sen onları bilseydin, onlar seni bilseydi, ikilik pasını gönülden silseydin (b. 7). Bunca ayıplanma ikilikten meydana gelir, ikilik gitseydi selamet bulurdun (b. 8). Erenlerden ders alanlar, kalbinde çerçöp bırakmaz (b. 9). İrfan tohumunu gönülde eksen, su ve topraktan neler yetişir görürdün (b. 10). Nasıl aldanırsın boş söze, dedikoduya; nasıl uyarsın oyuna, hayalin gölgesine? (b. 11). Eğer, ey erenler ne lazımdır, dersin; Hakk'a erenler, erenlerle erer. (b. 12). Keder görürsen sen onu imtihan bil, kabul et, Allah'ın lutfu bil (b. 13). Cemal, ancak Celal ile görülebilir; kemal, imtihan ile bulunabilir (b. 14). Seni uğursuz nefsin bağlamıştır, zalimin ve cahilin özelliği böyledir (b. 15). Bu sözler vahdet nuruyla doludur, bu sözü söyleyenler hep ululardır (b. 16). İnsanca davran, bu sözü inkâr etme; bu sözlerin söylenmesinin yeri/icabı vardır (b. 17). Sıradan kimselere bunlar zor gelir. Bunlar irfan ehli olan kimselere [kolaydır] (b. 18). İrfan ehli olanların tamamı, hakikat denizindedirler. Batıl düşünceli ve zındık değildirler (b. 19). Doğru anla, müslüman sözü budur. Sakın bunu imansızın sözü sanma (b. 20). Dinle ki (?) pirlere can kulağını açtı. Bu ilim içinde bedeni ve ruhu yok etti (b. 21). Şu kimsenin ki can gözünü açtı, denizdeki ve ummandaki bütün dalgaları gördü (b. 22). Eğer Allah'ın cemalini göreyim dersin, kemal ehlinin sözlerini kabul et (b. 23). Onların sözleri çok yücedir. İçi dışı irfanla doludur (b. 24). Senin durumun zayıftır; işitmezsin, beklemezsin, dinlemezsin (b. 25). Başında saadet tacı varsa, her işinde erenlerin mesleğini tut (b. 26). Gönül gözünü erenlerden ayırma, onlardan başkasına hiç önem verme (b. 27). Keşke ben de o velilerin ayağının toprağı olsaydım, o toprak içinde ben de yer bulsaydım (b. 28).

2.6. Metin

181b Bu mektubuñ derünında bu beyt bir kâğıtda yazılı idi. Bu beyt dağı kuddise sırruhu 'azîzüm efendimüñdür ve beytün bālāsında yazılı olan budur.

Ey naşîhat isteyeñ⁵ cânlar şeyhinüñ kelâmından 'ibret alalar

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ülün

1 Bu 'irfâmı bilem dirsene birâder

Ço bir mürşid⁶-i kâmil pâyına ser

⁵ -an/-en sıfat-fil eki, müstensih tarafından, nazal n ile yazılmıştır.

⁶ Mürşid kelimesindeki ü, müstensih tarafından, vav ile gösterilmiştir.

- 2 Dirîgâ ħasrete râzî olursun
Nice bir böyle ħafletde⁷ durursun
- 3 Meger lâzım degül saña selâmet
Şonunda çekmeye misin nedâmet
- 4 Özün lâzım degil mi bilsin insân
Er olup lâyıķ mı ħalasin ħayvân⁸
- 5 Eger kendin[i] bildin kim nesin sen
Ķalur mıdı ara yirde sen ü ben
- 6 Erenler dâmenüñ ħut kim bilesin
Anı bilesin kim anlarla yilesin⁹
- 7 Sen ol anlar sen olduĖuñ bileydin
İkilik pasını dilden sileydin
- 8 İkilikden ħopar bunca melâmet
İkilik gitse bulurdın selâmet
- 9 Erenler dersini andan iden pâķ
Ķomaz ħalbinde aşlâ ħâr ħâşâķ

⁷ “Ķafletde” kelimesi, “ħaflette” şeklinde şedde ile yazılmıştır.

⁸ Vezin bozulmaktadır.

⁹ Vezin bozulmaktadır.

10 Ma'ârif tohumını ekseñ gönülde
Neler biter göreydin âb u gilde

11 Nice bir aldanasın kıyl u kâle
Nice bir uyasın zıll-i hayâle

12 Eger dersen ne lâzımdur erenler
Erenlerle irer Hâkka irenler

182a

13 Keder görsen sen anı ibtilâ bil
Kâbül it 'ayn-ı elâf-ı Hudâ bil

14 Celâl üzere görürler cemâli
Bulurlar ibtilâlarla kemâli¹⁰

15 Seni bend eylemişdür nefs-i şümüñ
Havâşşıdur zalüm ile cehülün

16 Bu sözler nûr-ı vahdetle doludur
Bu kavli söyleyenler hep uludur

17 Mürüvvet it bu kavli itme inkâr
Bu aqvâlün maħallinde yeri var

¹⁰ Nüşhada "Bulurlar hem ibtilâlarla kemâli" şeklindedir, vezin icabı "hem" silinmiştir.

- 18 'Avāma böyle görünür bular tenk
Bular ehl-i 'irfāndur kıılma münfek
- 19 Ehl-i 'irfānın cümlesi baħr-ı ħaķāyık¹¹
Degüldürler ħulül ile zenādık
- 20 Dürüst añla budur ħavl-i muvaħħid
Şaķın zann itme bunı ħavl-i mülħid
- 21 Diñle ki (?) cān ħulaġın açdı pīrān
Fenā itdi bu 'ilm içre ten ü cān
- 22 Şunuñ kim cān gözünü açdı merdān
Ķamu emvācı gördi baħr 'ummān
- 23 Görem dirsen eger Tañrı cemālūñ
Ķabül it sözlerin ehl-i kemālūñ
- 24 Olaruñ sözleri ġāyet uludur
İçi taşu ma'ārifle ÷oludur
- 25 Za'ifü'l-ħālsin sen añlamazsın
İşidüp beklemez hem diñlemezsın

¹¹ Vezin bozulmaktadır.

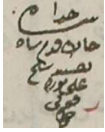
26 Sa'âdet tâcı var ise başında
Erenler meslegin tüt her işinde

27 Göñül gözün erenlerden ayırma
Anuñ mâ'adâsından hîç kayırma

182b

28 Veliler hâk-i pâyi ger olaydum
O hâk içinde ben de yir bulaydum

Bu mektûb dağı taraf-ı faķırâneme vuşul buldığı temmet-i temâm 242

(?) Hudâ sırrıhu cân-ı kâdem-i şâh Şeyh 'Alî Mûr

Sonuç

Üzerinde durduğumuz tasavvufi içerikteki manzumenin Mûr 'Alî Baba'ya ait olduğunu düşünmekteyiz. Bu düşüncedeki ilk gerekçemiz, birinci mektubun başında (180b), müstensihin "İbtidâ Hazret-i Pîrüm Şeyhüm Şeyh 'Alî Baba Efendimüzden Gelen Mekâtibātuñ Şüretidür Kıddise Sırrıhu El-'azîz" diyerek Şeyh 'Alî Baba'dan gelen mektupları istinsah ettiğini söylemesidir. Diğer gerekçe ise mektupların ve manzumenin sonunda yer alan "Şeyh 'Alî Mûr" ifadesidir. Diğer taraftan Mûr 'Alî Baba'nın irşat faaliyetleri kapsamında müritlerine ve çevre vilayetlerdeki kimselere mektuplar yazdığı bilinmektedir.

Mûr 'Alî Baba, bir mürşide bağlanmayı nasihat ettiği, erenlerin, velilerin önemini vurguladığı mezkûr manzumeyi, bir mektubun içerisine koyarak şiiri de bir tebliğ aracı olarak kullanmıştır.

Mektupların ve manzumenin Mûr 'Alî Baba'nın bir müridi tarafından istinsah edildiği anlaşılmaktadır. Metin bölümündeki dipnotlarda işaret edildiği üzere, imla hataları, bazı mısralardaki hece sayısındaki çokluklar vezin kusuru olarak dikkat çekmektedir. Bunların müstensihinden kaynaklandığı düşünülebilir. Zira çeşitli kaynaklara kaydedilen şiirlerine ve *Tenbihü's-sâlikîn*'deki dil ve üsluba bakıldığında, Mûr 'Alî Baba'nın şiir kabiliyeti ve vezin hassasiyeti, incelediğimiz bu manzumedeki seviyenin çok üstündedir.

Bu çalışma ile hakkında menkıbevi birçok anlatı bulunan, Kâdirîlik tarikatında hürmet edilen, halk tarafından sevilen Mûr 'Alî Baba'nın yeni bir tasavvufi manzumesi ortaya çıkarılmış, incelenmiş ve manzumenin metni Latin alfabesine aktarılmıştır. Mûr 'Alî Baba'nın mektuplarının varlığı ise ilim âleminin dikkatine sunulmuştur.

Kaynakça

- Abdulkadir Gulâmî (1291). *Dîvân-ı Gulâmî*. İstanbul: Matbaâ-i Âmire.
- Arslan, M. (2021). 'Alî, Kerküklü Şeyh Mehmed 'Alî Nûr, Mûr 'Alî. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/ali-kerkuklu-seyh-mehmed-ali-nur> Erişim Tarihi: 10 Eylül 2022.
- Aşkun, V. C. (1948). *Sivas Şairleri*. Sivas: Kâmil Matbaası.
- Ateş, S. (2004). *İslam Tasavvufu*. İstanbul: Yeni Ufuklar.
- Kıbrıs, M. (2015). *Mûr 'Alî Baba ve Tenbîhü's-Sâlikîn İsimli Eseri (Metin ve İnceleme)* [Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Milli Kütüphane Yazma Eserler Koleksiyonu, Nu. 06 Mil Yz A 392/5, vr. 182b-183a.
- Öngören, R. (2010). Şeyh. *İslam Ansiklopedisi* (Cilt 39, s. 50-52). içinde TDV.
- Öngören, R. (2011). Tasavvuf. *İslam Ansiklopedisi* (Cilt 40, s. 119-126). içinde TDV.
- Özgül, M. K. (2000). *İbnü'l-Emîn Mahmûd Kemâl İnâl, Son Asır Türk Şairleri*. Ankara: AKM Başkanlığı.
- Perinçek, S. (Tarihsiz). *İbrahim Olcaytu, Folklor Defterleri-II*. Ankara: Kalan.
- Terzibaşı, A. (1968). *Kerkük Şairleri*. Kerkük: Cumhuriyet Basımevi.
- Yılmaz, A. ve Akkuş, M. (2006). *Hüseyin Vassâf, Sefne-i Evliyâ*. İstanbul: Kitabevi.